

POSUDEK NA DIPLOMOVOU PRÁCI

Pracoviště: Ústav translatologie FF UK
Diplomant: Anna Rosová
Název práce: Vnitřní emigrace Jana Zábrany a Osipa Mandelštama
Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Rubáš, Ph.D.
Oponent: PhDr. Danuše Oganessianová, CSc.

Těžištěm diplomové práce, která je zajímavým příspěvkem k analýze překladu poezie, jsou dvě její hlavní kapitoly. První z nich je nazvána *Biografie a poetika Jana Zábrany a Osipa Mandelštama*, druhá, z hlediska oboru stěžejní, nese název *Mandelštam v překladech Jana Zábrany a Jiřího Kovtuna*.

V první kapitole se diplomantka nejprve věnuje životu a dílu Jana Zábrany a Osipa Mandelštama. Zdůrazňuje pojítka mezi jejich životními zkušenostmi a zaměřuje se na zlomové události jejich života a tvorby. Osudy obou básníků a jejich postoj k vládnoucímu režimu jsou si v mnohém blízké, přestože každý z nich žije v jiné zemi a jiné době. Stojí za to vyzvednout, že tato část diplomové práce je zpracována nápaditě a plasticky, diplomantka text prokládá úryvky ze Zábranových a Mandelštamových básní, citáty z publikovaných deníků Jana Zábrany, ze vzpomínek Naděždy Mandelštamové, Anny Achmatovové a součástí pojednání je i Mandelštamův dopis z vyhnanství ve Voroněži adresovaný Korněji Čukovskému.

Na biografickou úvodní část první kapitoly navazuje úvaha o poetice Osipa Mandelštama a vztahu jeho tvorby k neoklasicismu, symbolismu a zejména k akméismu. Cenné je, že básnickou poetiku nazírá diplomantka v její vývojové dynamice a sleduje její proměnlivost v různých obdobích básnickovy tvorby. Ve druhé (translatologicky zaměřené) kapitole pak z toho těží a koncipuje si průřez Mandelštamovou básnickou tvorbou, který je veden od počátků akméismu, přes symbolismus v moderní podobě až k metafyzickému realismu, a zahrnuje tak tři vrcholná básnicková období, která se vyznačují odlišnou poetikou. Zajímavé jsou v závěru první kapitoly i diplomantčiny postřehy o vlivu Mandelštamovy poetiky na poezii Jana Zábrany.

V první kapitole věnuje diplomantka pozornost také překladům Mandelštamovy tvorby, zejména do češtiny. Vzhledem k tomu, že Mandelštamova tvorba se v souvislosti se zákazem vydávání jeho děl jen těžko dostávala za hranice SSSR, seznamují se evropští i čeští čtenáři s jeho poezií až s velkým časovým odstupem. Diplomantka tuto situaci podrobně mapuje, uvádí letopočty vydání překladů, jejich názvy a další bibliografické údaje, okolnosti jednotlivých vydání (včetně zmařeného vydání sbírky básní r. 1970 v Odeonu, kdy celý náklad skončil ve stoupě). Současně podává i vyčerpávající přehled o překladatelích, kteří se na uvedení Mandelštamovy tvorby do českého kulturního prostředí podíleli. Překlady dvou z nich, Jana Zábrany a Jiřího Kovtuna (kteří dle diplomantčina názoru přispěli k přiblížení Mandelštamovy poezie českému čtenáři stejnou měrou), pak ve druhé kapitole konfrontuje a podrobně analyzuje.

Nejprve si ovšem stanoví metody a postupy, z nichž bude při analýze překladu vycházet. Opírá se při tom o české a slovenské teoretiky překladu: Jiřího Levého, Antona Popoviče,

Jána Vilikovského a Františka Mika (viz bibliografie). Při analýze se snaží sledovat, nakolik byl v literárním díle zachován jeho estetický charakter a schopnost působit na čtenáře v odlišném literárním a kulturním kontextu (s. 40). Přijímá zásadu, že posuny v překladu, které jsou také důležitou složkou zkoumání, lze chápat jako jeho nutný průvodní jev pouze za podmínky, že je zachována invariantní informace originálu (s. 41). Při analýzách překladů volí postup podle Jiřího Levého, kdy je nejprve uveden originální text a jeho překlady. Po přiblížení okolností vzniku originálního textu následuje vlastní interpretace díla a ta je pak porovnávána s možnými interpretacemi překladových textů (s. 42).

Vlastní analytickou část druhé kapitoly pojímá diplomantka současně jako drobnou polemiku s Antonínem Brouskem, který ve své stati *Kovtunův Mandelštam* vyzdvihuje Kovtunovy překlady nad Zábranovy (a Daňkovy), označuje je za kongeniální a píše, že dávají českému čtenáři poprvé příležitost seznámit se s autentickým Mandelštamem (s. 44). Je třeba dodat, že diplomantka přistupuje k analýze nezaujatě a ukazuje jak přednosti, tak i slabší místa v práci obou překladatelů. Je si vědoma toho, že Mandelštamova poezie je náročná, přesycená obrazností, se silnou vazbou na zvukovou stránku slova, jejíž vyjádření je v jiném jazyce jen velmi obtížné.

Diplomantka analyzuje tři básně, které symbolizují průřez tvorbou Osipa Mandelštama: *Петербургские строфы* (1913), *Концерт на вокзале* (1921) a *Еще не умер ты...* (1937). Její postup je ve všech třech případech promyšlený. Uvádí dobu, místo a okolnosti vzniku básně, všímá si jejího zařazení, poetiky, metatextovosti, různých zvláštností, jako je existence a prolínání více časových nebo prostorových rovin, věnuje pozornost dobovým reáliím, zabývá se podrobně interpretací obraznosti a stranou nenechává ani formální strukturu verše.

Obraznost a jazyk vnímá citlivě a míst, která by zasluhovala zpřesnění nebo korekce není mnoho. U první básně by k nim patřila např. diplomantčina výtku vůči Kovtunově *rmutné metelici* (s. 48). – Jde o to, že české adjektivum *rmutný* je vícevýznamové (SSJČ) a vedle významu smutný, má také (první) význam kalný, neprůhledný. (Českému *rmut* může právě v tomto významu odpovídat ruské slovo *мут*, které má s adjektivem *мутный* stejný kořen.) Nejde zde tedy o významový posun jako takový a výhodou je i zvuková blízkost originálu. – Také další výtku Kovtunovi týkající se slovesa *přezimovat* (s. 48) není úplně na místě, protože toto sloveso je obouvidé (SSJČ). – Na s. 50 by zase u slova *порфира* bylo vhodné uvést nejen to, že souvisí s purpurovou barvou, ale hlavně to, že znamená purpurový plášť vladaře (BTC, srov. též *порфириносец = монарх*). Z toho vyplývá, že původní Mandelštamovo přirovnání je založeno na antitezi šatu, roucha: *порфира* × *власяница*. Teprve poté by měl následovat závěr, že použitím slova *porfyr*, což je druh horniny, se Zábrana původní obraznosti (nikoli zvukové podobě) sice vzdálil, přetransformoval ji, ale podtext původní obraznosti (totiž že carská vláda přestává v zemi platit za autoritu) zůstal v jeho obraze zachován.

Nutno ovšem konstatovat, že tyto a podobné připomínky mají pouze zpřesňující charakter a finální poznatky diplomantky se jimi zásadně nemění. V dílčím pohledu je diplomantka uvádí vždy na konci rozboru překladů každé z básní. V obecném pohledu je pak vyjádřila v závěru diplomové práce, kde hodnotí oba překladatele jako stejně kompetentní. Zábranovou předností je však spíše autentičnost vyznění textu z hlediska obsahu (s níž však souvisí tendence rozšiřovat a rozměňovat text), zatímco Kovtunovou silnější stránkou je snaha o zachování autentičnosti formální, zvukové stránky textu (s níž je však spjata větší jazyková úspornost). Na závěr je třeba ještě uvést, že odbornou translatologickou analýzu doplnila

diplomantka i o výzkum laické čtenářské recepce překladů, která má též zajímavou výpovědní hodnotu.

Diplomová práce je promyšlená, aktuální, vznikla v kontextu širších literárních úvah o Mandelštamově poezii a jejích českých překladech. Je hodnotným a zajímavým přínosem k výzkumu oblasti, jíž se diplomantka věnovala. Doporučuji ji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit známkou výborně.

V Praze dne 28. 01. 2011

PhDr. D. Oganješjanová, CSc.